

INSTITUT PRO DEMOKRACII A EKONOMICKOU ANALÝZU

projekt Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i.

INSTITUT FOR DEMOCRACY AND ECONOMIC ANALYSIS

A Project of the Economic Institute of the Czech Academy of Sciences

Od mateřství k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce

Říjen 2015

ALENA BIČÁKOVÁ, KLÁRA KALÍŠKOVÁ

Alena Bičáková

Doktorát z ekonomie získala na Johns Hopkins University a od roku 2007 je členem akademického sboru na CERGE-EI, kde vyučuje ekonomii v doktorském programu a pracuje jako výzkumnice Národohospodářského ústavu Akademie věd. Ve svém výzkumu se věnuje především trhu práce, v poslední době například vztahu mzdové nerovnosti a nezaměstnanosti, genderovým mezerám v nezaměstnanosti a vlivu selekce na míru nezaměstnanosti.

Received her doctorate in economics at Johns Hopkins University, and in 2007 became a member of the faculty at CERGE-EI where she teaches economics doctoral program and works as a researcher at the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences. Her research focuses primarily on the labor market, in recent years, for example, the relationship of unemployment and wage inequality, gender gaps in unemployment and the impact of selection on the unemployment rate.

Klára Kalíšková

Absolvovala magisterské studium na Univerzitě Karlově a na CERGE-EI, kde nyní dokončuje doktorské studium. Její dizertační práce se zabývá rolí veřejných politik na zaměstnanost žen. Ve svém výzkumu se zabývá především zaměstnaností a nezaměstnaností žen, chudobou, daňově-dávkovými systémy a rodinnými politikami.

Received her Masters degree at the Charles University in Prague and CERGE-EI, where she is now completing doctoral studies. Her dissertation deals with the role of public policies on women's employment. Her research mainly deals with employment and unemployment of women, poverty, tax-benefit systems and family policies.

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autorů, a nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK v Praze (CERGE).

Warning: This study represents only the views of the authors and not the official position of the Charles University in Prague, Center for Economic Research and Graduate Education as well as the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences, v. v. i.

Od mateřské k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce

Studie 8 / 2015

© Alena Bičáková, Klára Kalíšková

Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2015

ISBN 978-80-7344-354-2 (Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i.)

Od mateřství k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce

ALENA BIČÁKOVÁ, KLÁRA KALÍŠKOVÁ

Shrnutí

- Dlouhé rodičovské dovolené českých žen znamenají významnou ztrátu lidského kapitálu a přerušeni profesního vývoje, vedou ale také k vysokému riziku nezaměstnanosti po návratu na trh práce.
- V této studii se zabýváme návratem žen s malými dětmi po rodičovské dovolené na trh práce, dokumentujeme vývoj rizika nezaměstnanosti podle věku dítěte a proces, kterým se matky s malými dětmi stávají nezaměstnanými.
- Míra nezaměstnanosti je vysoká především po ukončení rodičovské dovolené, tedy ve věku 3 let dítěte, kdy u žen s maturitním a vyšším vzděláním dosahuje 12 % a u žen bez maturity dokonce 28 %.
- Ženy se stávají nezaměstnanými často ihned po návratu na trh práce. Téměř 30 % žen s dvouletými a 60 % žen s tříletými dětmi se stává nezaměstnanými bezprostředně po ukončení rodičovské dovolené. U žen s tříletým dítětem je vznik nezaměstnanosti pravděpodobně způsoben ztrátou nároku na návrat do předchozího zaměstnání. U žen s dětmi mladšími ale vysoký podíl žen nezaměstnaných ihned po rodičovské dovolené zpochybňuje faktickou funkčnost ochranné doby pro návrat do předchozího zaměstnání.
- Mnoho žen se také stává nezaměstnanými až po určitém období zaměstnanosti. Asi 15 % nezaměstnaných žen s tříletými a téměř čtvrtina nezaměstnaných žen se čtyřletými dětmi se stalo nezaměstnanými až poté, co nějaký čas pracovaly.
- U žen s dětmi v předškolním věku let navíc nemusí být nezaměstnanost jen krátkodobým obdobím přechodu mezi rodičovskou dovolenou (případně návratem do předchozího zaměstnání) a zaměstnáním novým. Převážná většina nezaměstnaných žen s pěti až sedmiletým dítětem je nezaměstnaná déle než jeden rok.

From maternity to unemployment: Women with young children returning to the labour market

ALENA BIČÁKOVÁ, KLÁRA KALÍŠKOVÁ

Summary

- The established tendency of Czech women to take long periods of parental leave represent a significant loss of human capital and an interruption of these women's professional development; in addition, it contributes to a high risk of unemployment when they return to the labour market.
- In this study we look at the period during which women with young children return to the labour market following parental leave, documenting the development of their unemployment risk by the age of their child and the process through which mothers with young children end up unemployed.
- The unemployment rate is very high right after the end of parental leave, i.e. when the child is 3 years old; at this point, unemployment among women with high school diploma or more reaches 12% and for those with lower education is as high as 28%.
- Women often become unemployed immediately after returning to the labour market. Almost 30% of women with two-year-old children and 60% of women with three-year-old children become unemployed as soon as they return to the labor market. Among those with three-year-old children it is likely that this unemployment occurs as a result of the women losing their right to return to their previous employment. Among women with younger children, however, the high share of unemployed immediately when they end their parental leave calls into question the real functioning of the job protection period during which women have the right to return to their previous employment.
- Many women, too, become unemployed only after a short period of employment. About 15% of unemployed women with three-year-old children and a quarter of unemployed women with four-year-old children became unemployed only after having returned to work for some time.
- Among women with pre-school age children this unemployment is not necessarily only a short term gap between the end of parental leave (or after having returned to their previous employment) and finding a new job. The vast majority of unemployed women with five to seven-year-old children have been unemployed for more than a year.

1. Úvod

Nezaměstnanost je pro společnost i pro jedince velmi nákladný jev. Pro společnost představuje plýtvání lidskými zdroji a náklady spojené s podporou v nezaměstnanosti, pro jednotlivce pak ztrátu pracovních znalostí a návyků, psychickou újmu či potenciální stigma v životopise při hledání práce.

V roce 2014 v České republice přesahovala míra nezaměstnanosti žen téměř o polovinu míru nezaměstnanosti mužů (míra nezaměstnanosti mužů činila 5,1 %, zatímco u žen to bylo 7,4 %). Genderový rozdíl v nezaměstnanosti o velikosti 2,3 p.b. staví Českou republiku na druhé místo v EU, jediná země s vyšším rozdílem mezi mírou nezaměstnanosti žen a mužů je Řecko.¹ Proč je u žen riziko nezaměstnanosti o tolik větší než u mužů? Zaměříme-li se zvlášť na jedince s alespoň jedním dítětem do 15 let a zbytek populace, zjistíme, že hlavní příčinou vyšší míry nezaměstnanosti u žen ve srovnání s muži je rodina. Konkrétně: zatímco genderový rozdíl u jedinců bez dětí do 15 let je pouhý jeden p.b., u jedinců s dětmi tento rozdíl dosahuje 6,7 p.b.²

Cílem této studie je zjistit, proč je míra nezaměstnanosti českých matek nezletilých dětí o tolik vyšší než ve zbytku populace, v kterém období mateřství je riziko nezaměstnanosti největší, a jak k nezaměstnanosti žen s malými dětmi dochází.

Chování českých žen na trhu práce je v rámci EU ve dvou (protichůdných) ohledech relativně výjimečné. Na jednu stranu je velmi vysoké procento českých žen bez dětí a s odrostlými dětmi zapojeno do trhu práce (míra zaměstnanosti žen s dětmi nad 11 let věku je v České republice nejvyšší v EU³). Na druhou stranu většina těchto žen plně využívá v případě mateřství jednu z nejdelších rodičovských dovolených v EU a zůstává s dětmi nejméně tři roky doma. Jak dokumentuje obrázek číslo 1, tyto dva jevy mají za následek to, že v ČR jsou dopady mateřství na zaměstnanost žen, měřeny jako rozdíl v míře zaměstnanosti žen bez a s malými dětmi, jedny z největších v EU. Jak ukážeme v této studii, součástí těchto následků mateřství na zaměstnanost není pouze dobrovolná neúčast na trhu práce v podobě rodičovské dovolené, ale často také následné období nezaměstnanosti.

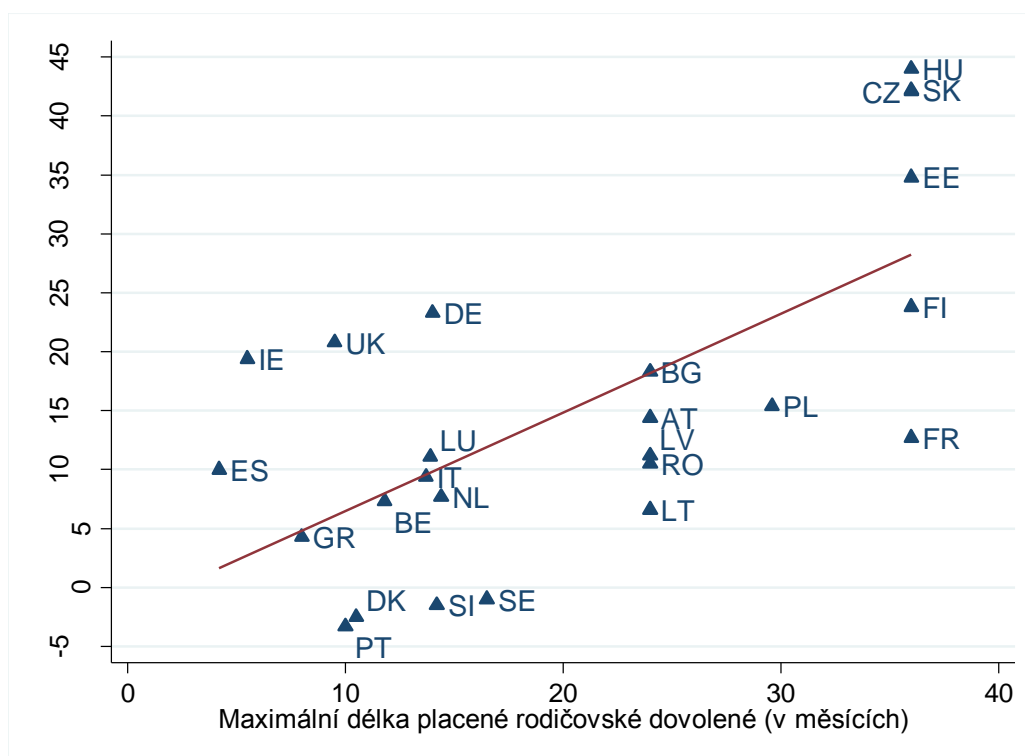
---

¹ Zdroj: Eurostat, Míra nezaměstnanosti podle pohlaví a věku, 2014 (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

² Pokud se místo na míru nezaměstnanosti zaměříme na podíl nezaměstnaných osob v populaci, je genderový rozdíl u osob bez dětí 0,7 p.b. a u osob s dětmi 3,6 p.b. (viz tabulka 1). Zdroj: data VŠPS 2014, vlastní výpočty.

³ Zdroj: Eurostat, Míra zaměstnanosti podle pohlaví, věku, vzdělání a přítomnosti dětí v domácnosti, 2013 (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Obrázek 1. Délka rodičovské dovolené a dopad mateřství na zaměstnanost

Poznámka: Obrázek 1 ilustruje maximální délku placené rodičovské dovolené v roce 2012 a rozdíl v míře nezaměstnanosti žen bez dětí do 6 let věku a žen s dětmi do 6 let věku v roce 2013.

Zdroj: Výroční zprávy Mezinárodní asociace rodičovských politik

(http://www.leavenetwork.org/archive_2005_2009/annual_reviews/), výroční zprávy mikrosimulačního modelu EUROMOD (<https://www.iser.essex.ac.uk/euromod/using-euromod/country-reports>) a Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Délka placené rodičovské dovolené se v zemích EU velmi liší, počínaje 4 měsíci ve Španělsku až po 3 roky v několika zemích včetně České republiky.⁴ Přestože v České republice existuje také dvouletá varianta rodičovské dovolené, převážná většina žen zůstává s dítětem doma nejméně do jeho tří let.⁵ Kromě společenské normy, která zdůrazňuje význam přítomnosti matky pro vývoj malých dětí, k tomuto jevu také přispívá zásadní nedostatek dostupné péče o děti mladší tří let.

Jaké jsou důsledky několikaleté rodičovské dovolené pro postavení ženy na trhu práce? Dlouhodobé přerušení zaměstnanosti z důvodu péče o děti snižuje produktivitu ženy při návratu na trh práce, a to hned z několika důvodů. Za prvé, žena v průběhu mateřské a rodičovské dovolené nezvyšuje (nebo dokonce i ztrácí) svůj lidský kapitál potřebný k vykonávání jejího zaměstnání. Za druhé, v průběhu ženiny nepřítomnosti se může měnit obsah jejího zaměstnání, například kvůli technologickému vývoji. K tomu navíc, nezávisle

⁴ Ačkoli v ČR je možné pobírat rodičovský příspěvek dokonce až do čtyř let věku dítěte, v mezinárodních srovnáních se uvádí maximální délka placené rodičovské dovolené jako 3 roky, protože rodičovský příspěvek je možné vyčerpat v rozmezí dvou až čtyř let a tříletá varianta je stále nejběžnější.

⁵ Statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí za rok 2011 uvádí, že pouze 6 % žen využívalo dvouletou variantu. Aktuálnější data o využívání rodičovského příspěvku bohužel nejsou k dispozici.

na délce rodičovské dovolené, přítomnost malých dětí a jejich častá nemocnost zvyšuje u žen pravděpodobnost absence v zaměstnání a může omezovat jejich pracovní nasazení. Nižší produktivita ženy po návratu na trh práce může proto vést k vyššímu riziku nezaměstnanosti. V případě, že se žena vrací do předchozího zaměstnání, hrozí, že svou práci brzy ztratí. V případě, že žena překročí tříleté období, během kterého má návrat do předchozího zaměstnání zajištěný zákonem, dále v případě, že dojde k zániku předchozího zaměstnání, či v případě, že žena před mateřstvím stále zaměstnání nevykonávala, vrací se po uplynutí rodičovské dovolené na trh práce rovnou jako nezaměstnaná. Nižší produktivita i přítomnost dětí pak hledání práce matkám výrazně ztěžují.⁶

Dlouhodobá rodičovská dovolená tedy může zvyšovat jak riziko následné nezaměstnanosti, tak prodlužovat její trvání. Tím se celkové období, které matka stráví mimo pracovní proces, ještě prodlužuje, riziko ztráty lidského kapitálu a pracovních návyků je ještě vyšší a šance na osobní profesní postup prudce klesá.

Naše hlavní zjištění jsou následující: Vysoká míra nezaměstnanosti u žen s malými dětmi je důsledkem několikaleté rodičovské dovolené, která často přesahuje i tříletou ochrannou lhůtu návratu do zaměstnání. Riziko nezaměstnanosti u žen s maturitou či vyšším vzděláním je největší v období, kdy jsou jejich nejmladšímu dítěti tři roky, u žen se vzděláním nižším je to ve čtyřech letech nejmladšího dítěte. Přes 60 % nezaměstnaných žen s dítětem do 6 let se stává nezaměstnanými bezprostředně po ukončení rodičovské dovolené.

Tato studie se skládá z osmi částí: Po úvodu následuje popis dat, definice hlavních pojmů a shrnutí použité metodiky. Ve třetí části stručně uvádíme základní rysy rodinné politiky v České republice a podmínky pobírání podpory v nezaměstnanosti u matek po rodičovské dovolené. Následující čtyři části popisují hlavní výsledky naší analýzy: Riziko nezaměstnanosti podle demografických hledisek (část 4), vývoj postavení žen s malými dětmi na trhu práce podle věku nejmladšího dítěte (část 5), vznik nezaměstnanosti u žen s malými dětmi (část 6) a její průměrnou délku (část 7). Studii uzavíráme shrnutím hlavních zjištění a diskusí.

---

⁶ Dlouhodobé přerušování zaměstnanosti z důvodu péče o děti má samozřejmě stejný dopad také na následnou kariéru otců, pokud se rozhodnou významně podílet na péči o děti. Na rodičovské dovolené je však v ČR v současné době jen asi 1 procento mužů (zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/16326>).

2. Data, definice a použitá metodika

V této studii využíváme datové soubory Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) od Českého statistického úřadu pro roky 2011 až 2014. Data VŠPS obsahují detailní informace o socio-demografických charakteristikách šetřených osob, o jejich ekonomickém postavení (včetně informace, zda je osoba na mateřské nebo rodičovské dovolené) a o složení domácnosti. VŠPS je rotačním panelem, ve kterém je každá domácnost šetřena pět po sobě jdoucích čtvrtletích. K analýze vzniku nezaměstnanosti budeme využívat této longitudinální struktury dat, která umožňuje kvantifikovat pravděpodobnosti přechodu z jednoho ekonomického statutu do jiného, v našem případě do nezaměstnanosti. Data VŠPS jsou reprezentativním vzorkem české populace a obsahují váhy, které umožňují přepočítání na velikost příslušné populace. Všechny výsledky uvedené v této studii jsou pomocí těchto vah převáženy na celou populaci, výsledky lze tedy interpretovat jako informace o chování celé populace českých žen a mužů, nejen osob, které se účastnily tohoto šetření.

Míra nezaměstnanosti, o které hovoříme v úvodu, je standardně definovaná jako podíl počtu nezaměstnaných na pracovní síle. Pracovní síla se skládá z těch, kteří práci mají (zaměstnaní), a těch, kteří práci hledají (nezaměstnaní). Míra nezaměstnanosti tedy představuje pravděpodobnost, že jedinec, který je na trhu práce (tj. je součástí pracovní síly), je nezaměstnaný. Nezaměstnaní jsou podle definice Mezinárodní organizace práce (ILO) ti, kteří v referenčním období neměli žádné zaměstnání, aktivně hledali práci, a do práce by byli schopni nastoupit nejpozději do dvou týdnů.

Zatímco dosud jsme hovořili o míře nezaměstnanosti, budeme v následující části textu používat také alternativní měřítko rizika nezaměstnanosti, a to *podíl nezaměstnaných v populaci*. Důvodem je očištění změn míry nezaměstnanosti od změn ve velikosti pracovní síly, ke kterým při odchodu na rodičovskou dovolenou a z rodičovské dovolené u matek dochází. Vezměme jako příklad populaci 100 žen s dítětem ve věku jednoho roku, z nichž 10 si hledá práci. Podíl nezaměstnaných v populaci je tedy 10 %. Výše míry nezaměstnanosti pak závisí na tom, jaká část těchto žen spadá mezi pracovní sílu. Pokud se zbývajících 90 matek již vrátilo do zaměstnání, je míra nezaměstnanosti v této populaci také 10 %. Ovšem pokud je zbývajících 90 matek stále na rodičovské dovolené, míra nezaměstnanosti je 100 % (!). Alternativní měřítko rizika nezaměstnanosti tedy používáme (spolu s mírou nezaměstnanosti) právě kvůli citlivosti míry nezaměstnanosti na velikost pracovní síly.

3. Institucionální kontext

3.1. Hlavní rysy rodinné politiky

Rodinná politika v České republice nabízí relativně štědrý systém podpory rodin, které se starají o malé děti do tří nebo čtyř let věku. Tento systém se skládá ze tří částí: ochranná doba pro návrat do zaměstnání, peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek. Ochranná doba garantuje rodičům pečujícím o děti do tří let věku možnost návratu do předchozího zaměstnání. Materiální podporu rodičům pečujícím o malé děti pak zajišťuje peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek.

Peněžitá pomoc v mateřství náleží matkám dítěte, které se účastnily nemocenského pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech před dnem nástupu na mateřskou dovolenou. Peněžitá pomoc v mateřství je vyplácena po dobu 28 týdnů (které začínají 6-8 týdnů před očekávaným datem porodu) ve výši 70 % předchozího výdělku ženy.⁷ Rodič pečující o dítě mladší čtyř let má dále nárok na rodičovský příspěvek, což je dávka státní sociální podpory vyplácená všem rodičům bez ohledu na výši příjmů. Rodičovský příspěvek může rodič dítěte začít čerpat po ukončení čerpání peněžité pomoci v mateřství, nebo ihned po narození dítěte, pokud nárok na peněžitou pomoc v mateřství nevznikl. Celková výše rodičovského příspěvku činí 220 000 Kč na jedno dítě, přičemž tuto částku mohou rodiče vyčerpat v rozmezí do dvou až čtyř let věku dítěte. Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku je tedy 11 500 Kč. Volba délky čerpání, a tím i měsíční výše příspěvku je však omezena předchozími výděly rodičů.⁸

Kromě těchto opatření cílených na podporu rodičů s nejmenšími dětmi nabízí český sociální systém další benefity pro rodiny s dětmi. Jedná se především o dvě dávky státní sociální podpory – přídavek na dítě a porodné. Přídavek na dítě je dávkou poskytovanou nízkopříjmovým rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok na přídavek na dítě vzniká rodině, ve které žije nezaopatřené dítě a jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,4násobek částky životního minima rodiny. Výše příspěvku na dítě se odvíjí od věku dítěte a pohybuje se v rozmezí 500-700 Kč měsíčně. Porodné je dávka, která nízkopříjmovým rodinám jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního nebo druhého dítěte. Pro nárok na porodné musí být rozhodný příjem rodiny nižší než 2,7násobek částky životního minima rodiny. Porodné činí 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě.

---

⁷ Denní výše peněžité pomoci v mateřství se počítá z tzv. redukováného denního vyměřovacího základu. Denní vyměřovací základ se počítá jako průměrný denní výdělek ženy za posledních 12 měsíců a je dále redukován pro vyšší příjmy pomocí tzv. redukčních hranic (více informací například na webu České správy sociálního zabezpečení: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.htm>).

⁸ Z předchozích výdělků jednoho z rodičů se vypočítá denní vyměřovací základ, podobně jako u peněžité pomoci v mateřství, a výše rodičovského příspěvku pak nesmí přesáhnout tento vyměřovací základ. U rodičů, kteří nebyli před narozením dítěte účastni nemocenského pojištění, pak vzniká nárok pouze na nejdelší variantu čerpání, která trvá do čtyř let věku dítěte.

3.2. Podpora v nezaměstnanosti po rodičovské dovolené

V této studii se zaměřujeme na riziko nezaměstnanosti žen vracejících se po rodičovské dovolené na trh práce, musíme tedy také vzít v úvahu motivace poskytované systémem podpory v nezaměstnanosti. Nezaměstnané osoby, které byly zaměstnané alespoň 12 měsíců v posledních třech letech, mají nárok na podporu v nezaměstnanosti po dobu pěti až jedenácti měsíců (podle věku nezaměstnaného). Podpora v nezaměstnanosti se odvíjí od předchozího výdělku a v průběhu jejího vyplácení postupně klesá z 65 % až na 45 % předchozího výdělku.

Nárok na podporu v nezaměstnanosti vzniká ale také rodičům, kteří se v posledních třech letech alespoň 12 měsíců starali o dítě mladší tří let věku. V tomto případě výše podpory v nezaměstnanosti v průběhu jejího vyplácení klesá z 0,15 až na 0,11 násobek průměrné mzdy v národním hospodářství. Výše podpory v nezaměstnanosti pro rodiče vracející se na trh práce po dvouleté nebo delší rodičovské dovolené je tak mnohem nižší, než u osob, jimž vzniká nárok na podporu na základě předchozího výdělku. Měsíční výše podpory v nezaměstnanosti pro rodiče po rodičovské dovolené byla v roce 2015 3 777 Kč v prvních dvou měsících nezaměstnanosti, 3 022 Kč v dalších dvou měsících a 2 770 Kč po zbytek podpůrní doby.

4. Riziko nezaměstnanosti podle demografických hledisek

V této části uvádíme přehled rizika nezaměstnanosti pro různé demografické skupiny, měřeného jako podíl nezaměstnaných v rámci dané populace. Zatímco rozdíl v riziku nezaměstnanosti u žen a mužů bez dětí do 15 let je méně než jeden procentní bod (4,9 % u žen versus 4,2 % u mužů), riziko žen s dětmi do 15 let je v porovnání s takovými muži více než dvojnásobné (6,4 % u žen versus 2,8 % u mužů). Je zajímavé podotknout, že genderový rozdíl u jedinců s dětmi do 15 let je daný nejen vyšším rizikem nezaměstnanosti u žen s dětmi v porovnání s ženami bez dětí, ale také nižším rizikem nezaměstnanosti u mužů s dětmi v porovnání s muži bez dětí. Tento jev lze vysvětlit dvěma odlišnými faktory: Za prvé, ženy mají větší tendenci si k založení rodiny vybírat muže s vyšší produktivitou, platem, a tedy i nižším rizikem nezaměstnanosti. Navíc ženy s takovými partnery mají také větší tendenci rodinu zakládat. Za druhé, přítomnost dětí v rodině stimuluje živitele rodiny (nejčastěji muže) k vyššímu pracovnímu nasazení a produktivitě, ale také k případné ochotě zastávat i méně preferovaná zaměstnání ve snaze zajistit příjem, tj. vyhnout se nezaměstnanosti.

Často bývá dokumentován velmi silný pozitivní vztah mezi rizikem nezaměstnanosti a charakteristikami lidského kapitálu, například vzděláním. Druhé dva sloupce tabulky č. 1 to potvrzují. Jedinci bez maturitního vzdělání bez ohledu na pohlaví či přítomnost a věk dětí mají riziko nezaměstnanosti dvoj až trojnásobné v porovnání s podobnými jedinci s maturitou či vzděláním vyšším. Jak se podle vzdělání liší dopady rodiny na genderové rozdíly v riziku nezaměstnanosti? Ukazuje se, že zatímco přítomnost dětí u žen bez maturitního vzdělání riziko nezaměstnanosti o něco více než zdvojnásobí v porovnání s muži, u žen s vyšším vzděláním je toto riziko dokonce trojnásobné. Naopak genderové rozdíly v riziku nezaměstnanosti u osob bez dětí do 15 let jsou v populaci bez maturity výrazně větší než u lidí s vyšším vzděláním.

Tabulka 1. Podíl nezaměstnaných v populaci podle pohlaví, vzdělání a přítomnosti dětí v domácnosti

	Celkem		Bez maturitního vzdělání		S maturitou nebo vyšší vzdělání	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena
Bez dětí do 14 let	4.2%	4.9%	6.1%	8.2%	2.5%	3.0%
S dětmi 0-14 let	2.8%	6.4%	4.9%	11.6%	1.3%	3.9%
s dětmi 0-3 roky	3.1%	3.3%	5.3%	5.7%	1.8%	2.5%
s dětmi 4-6 let	2.8%	10.9%	6.1%	18.8%	0.4%	6.4%
s dětmi 7-9 let	2.2%	7.3%	3.8%	11.9%	0.8%	4.8%
s dětmi 10-14 let	2.6%	6.2%	4.1%	10.9%	1.2%	3.1%
Celkem	3.5%	5.6%	5.6%	9.7%	1.9%	3.4%

Poznámka: Všechny výsledky jsou převážené populačními váhami, aby odpovídaly celé populaci.

Zdroj: Data VŠPS 2014, vlastní výpočty.

Zaměříme se nyní na riziko nezaměstnanosti u osob s dětmi do 15 let podle věku nejmladšího dítěte, uvedené ve spodní části tabulky. Vzhledem k velmi nízké účasti mužů na rodičovské dovolené není překvapující, že věk dítěte do 15 let nemá na riziko nezaměstnanosti otců zásadní vliv, a to bez ohledu na vzdělání.⁹ U žen je naopak věk dítěte pro riziko nezaměstnanosti zcela zásadní. Je pochopitelné, že k největšímu nárůstu rizika nezaměstnanosti dochází právě u žen s dětmi mezi 4 a 6 lety, tedy poté, kdy s třetími narozeninami dítěte ženě vyprší ochranná lhůta pro návrat do předchozího zaměstnání. Oproti předchozí věkové kategorii (s nejmladším dítětem 0-3) je riziko nezaměstnanosti u matek s dětmi 4-6 let více než trojnásobné (nárůst z 3,3 % na 10,9 %). U žen bez maturity s dětmi ve věku 4-6 let dosahuje podíl nezaměstnaných v populaci dokonce 18,8 %, u žen s maturitou a vyšším vzděláním pak 6,4 %. V kategorii s dětmi ve věku 7-9 let již dochází k mírnému poklesu rizika nezaměstnanosti na 11,9 % a 4,8 % u žen s nižším a vyšším vzděláním. Tento pokles pokračuje s věkem dítěte, ženy s dětmi ve věku 10-14 let ale stále čelí větší pravděpodobnosti nezaměstnanosti než ženy se staršími dětmi a ženy bezdětné.

Věk nejmladšího dítěte tedy hraje zásadní roli pro výši rizika nezaměstnanosti. Na riziko nezaměstnanosti u žen s dětmi do 7 let se tedy ještě podrobněji (po jednotlivých letech věku nejmladšího dítěte) zaměříme v následující části.

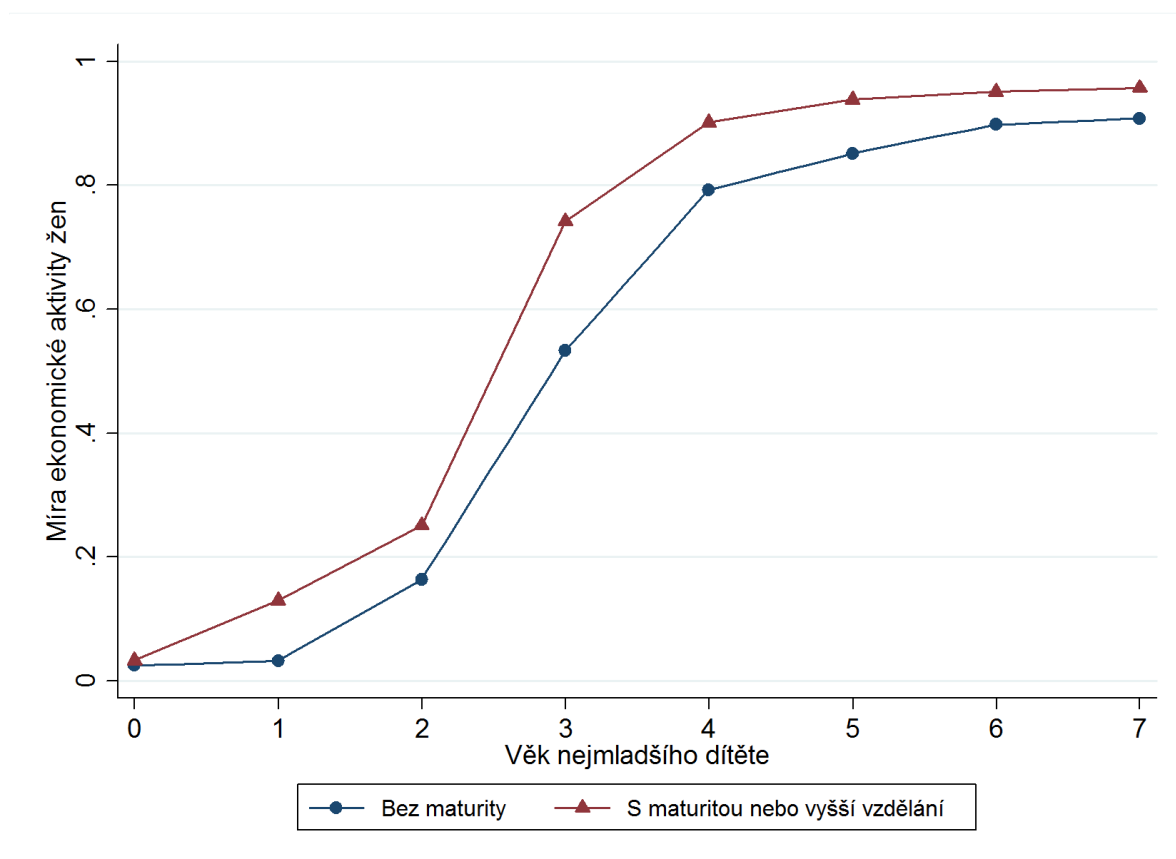
⁹ Riziko nezaměstnanosti sice mírně stoupá s věkem dítěte, což může souviset s poklesem pracovního nasazení u otců starších dětí, ale rozdíly jsou velmi malé.

5. Riziko nezaměstnanosti u matek s malými dětmi

5.1. Vývoj návratu žen od narození dítěte na trh práce a do zaměstnání

Ženy s malými dětmi se stávají nezaměstnanými až po ukončení své mateřské či rodičovské dovolené, tj. po návratu na trh práce. V jakém věku dítěte se ženy na trh práce vrací? Obrázek číslo 2 ilustruje míru ekonomické aktivity žen, tedy podíl zaměstnaných či nezaměstnaných žen v populaci podle věku nejmladšího dítěte a podle vzdělání.

Obrázek 2. Míra ekonomické aktivity žen podle věku nejmladšího dítěte a podle vzdělání

Poznámka: Obrázek ukazuje podíl ekonomicky aktivních (zaměstnaných nebo nezaměstnaných) žen na všech ženách v populaci podle věku nejmladšího dítěte a vzdělání ženy. Věk dítěte je uveden v dosažených letech, dítě ve věku 3 je tedy dítě, kterému je více než tři a méně než čtyři roky. Všechny výsledky jsou převážené populačními váhami, aby odpovídaly celé populaci.

Zdroj: Data VŠPS 2014, vlastní výpočty.

Z obrázku č. 2 je zřejmé, že většina matek (bez ohledu na vzdělání) si volí tříletou nebo delší rodičovskou dovolenou. Přestože ženy s maturitou a vyšším vzděláním ukončují svoji mateřskou či rodičovskou dovolenou dříve než ženy bez maturity, chování obou skupin je velmi podobné, jak paralelní vývoj a vzájemná blízkost obou profilů míry ekonomické aktivity naznačují. Největší rozdíl je u preference mezi tříletou a čtyřletou rodičovskou dovolenou. Zatímco 74 % žen s vyšším vzděláním je ve třech letech dítěte již zpět na trhu práce, žen s nižším vzděláním tam je jen 53 %. Teprve ve čtyřech letech dítěte stoupá ekonomická

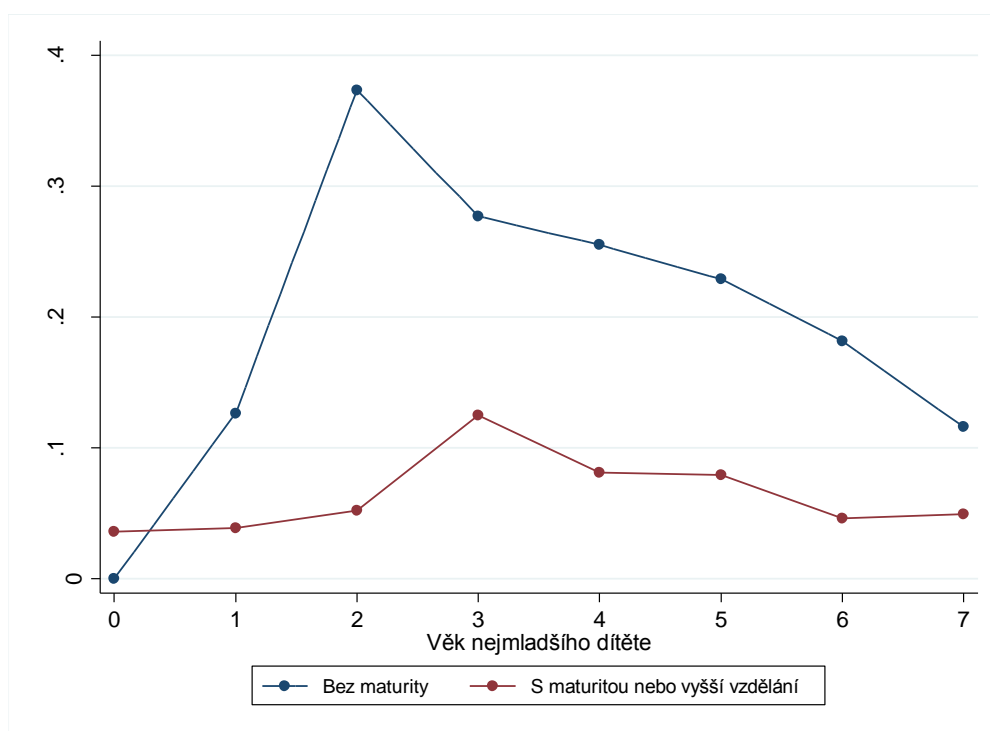
aktivita žen bez maturity na 79 % (u žen s vyšším vzděláním pak na 90 %). Mezi čtvrtým a šestým rokem se pak ekonomická aktivita u žen bez maturity zvyšuje na 90 % a u žen s vyšším vzděláním na 95 %, kde v obou případech setrvává.

Naopak v jednom roce věku dítěte se na trh práce vrací jen asi 13 % žen s maturitou či vyšším vzděláním, kdežto podíl žen bez maturity na trhu práce je v tom období zanedbatelný. Ve dvou letech dítěte je ekonomicky aktivních kolem 20 % žen (25 % s vyšším a 16 % s nižším vzděláním).

5.2. Vývoj nezaměstnanosti u matek od narození dítěte

Zatímco obrázek číslo 2 dokumentuje, kolik žen s malými dětmi chce pracovat (tedy nabídku práce), obrázek číslo 3 ukazuje, jakému procentu těchto žen se práci najít nepodaří (tedy míru nezaměstnanosti). Zatímco okolo 13 % žen bez maturity, které se vrací na trh práce, když je dítěti jeden rok, je nezaměstnaných, u těch, které se vrací po dvou letech, je míra nezaměstnanosti téměř 40 %. Připomeňme však s odkazem na obrázek číslo 1, že se to týká pouze o něco méně než 20 % žen bez maturity, jelikož ostatní volí rodičovskou dovolenou delší než dva roky. Ve třech, čtyřech a pěti letech nejmladšího dítěte procento žen na trhu práce, které jsou nezaměstnané, ale stále setrvává nad 20 % (postupně klesá z 28 % na 23 %), a v té době se to už týká většiny žen bez maturity (na trhu práce jich v pěti letech dítěte už je přes 80 %). V šesti letech dítěte je míra nezaměstnanosti u žen bez maturity stále ještě 18 %, teprve v sedmi letech dítěte klesá ke 12 %.

Obrázek 3. Míra nezaměstnanosti žen podle věku nejmladšího dítěte a podle vzdělání

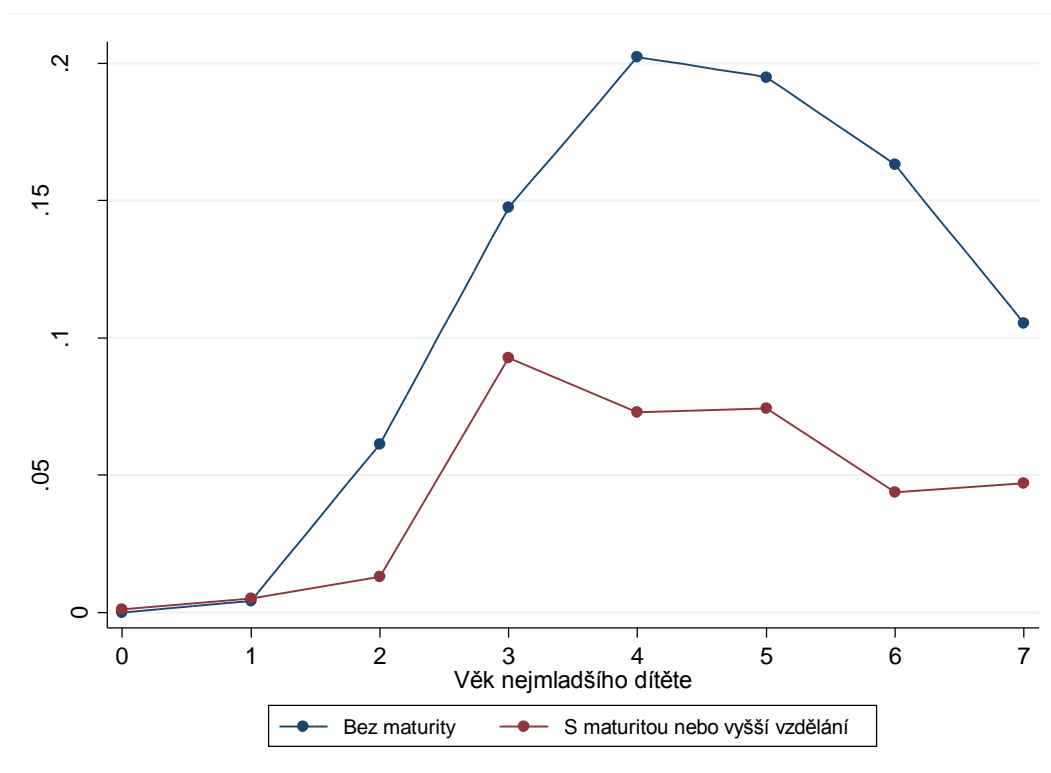

Poznámka: Věk dítěte je uveden v dosažených letech, dítě ve věku 3 je tedy dítě, kterému je více než tři a méně než čtyři roky. Všechny výsledky jsou převážené populačními váhami, aby odpovídaly celé populaci.

Zdroj: Data VŠPS 2014, vlastní výpočty.

Podíl žen s vyšším vzděláním, které jsou nezaměstnané, na těch, které chtějí pracovat, převyšuje 10 % pouze v období, kdy jsou nejmladšímu dítěti tři roky. V té době je 75 % žen s vyšším vzděláním už na trhu práce a jejich míra nezaměstnanosti se pohybuje kolem 12 %. Od té doby míra nezaměstnanosti u žen s vyšším vzděláním klesá až do sedmého roku dítěte, kdy se dostává lehce pod 5 %.

Obrázek 4. Podíl nezaměstnaných žen v populaci podle věku nejmladšího dítěte a podle vzdělání

Poznámka: Věk dítěte je uveden v dosažených letech, dítě ve věku 3 je tedy dítě, kterému je více než tři a méně než čtyři roky. Všechny výsledky jsou převážené populačními váhami, aby odpovídaly celé populaci.
Zdroj: Data VŠPS 2014, vlastní výpočty.

Vzhledem k tomu, že míra nezaměstnanosti je definována jako podíl nezaměstnaných žen na všech ekonomicky aktivních ženách s dítětem daného věku, je ovlivněna nejen počtem nezaměstnaných, ale také změnami v pracovní síle - tím, jak se ženy postupně na trh práce po narození dítěte vrací. Jak je uvedeno výše, míra nezaměstnanosti v obrázku číslo 3 se vždy týká pouze subpopulace žen, které se již na trh práce vrátily.

Pro doplnění tedy v obrázku číslo 4 uvádíme také riziko nezaměstnanosti měřené podílem nezaměstnaných žen v populaci všech žen s dítětem daného věku. Do tří let dítěte je vývoj podílu nezaměstnaných žen v populaci pro obě vzdělanostní skupiny podobný. U obou skupin žen riziko nezaměstnanosti od dvou let věku dítěte roste, pouze v případě žen s nižším vzděláním je vždy asi o 5 procentních bodů vyšší. Ve čtyřech letech dítěte se tento vývoj

nicméně rozchází. Zatímco podíl nezaměstnaných v populaci žen s vyšším vzděláním klesá ze svého maxima 9 % na 7 % a v šestém roce dítěte na 5 %, riziko nezaměstnanosti u žen bez maturity dále stoupá a dosahuje maxima ve čtyřech letech věku dítěte (20 %). Tento odlišný trend je zřejmě dán jak tím, že větší část žen bez maturity se vrací na trh práce až ve čtyřech letech dítěte, tak tím, že méně vzdělané ženy mají menší šanci si rychle najít nové zaměstnání, a tudíž zůstávají nezaměstnané déle. Délkou nezaměstnanosti se zabýváme v poslední části studie. Nyní se zaměříme na to, jak nezaměstnanost u matek s malými dětmi vzniká.

6. Vznik nezaměstnanosti u matek s malými dětmi

V této části se ptáme, jak se ženy s malými dětmi stávají nezaměstnanými. Tabulka číslo 2 zachycuje podíl žen podle věku nejmladšího dítěte, které se stávají nezaměstnanými bezprostředně po ukončení rodičovské dovolené, na všech ženách, které se z rodičovské dovolené vracejí na trh práce. Vzhledem k tomu, že počet žen, které končí rodičovskou dovolenou před druhým rokem dítěte, je, jak jsme ukázali dříve, zanedbatelný, zaměřujeme se na ženy s dětmi od dvou let výše. Abychom dosáhli dostatečně velkého vzorku žen, které se vrací z rodičovské dovolené na trh práce, výsledky prezentované v této a další části jsou počítané jako průměry za roky 2011-2014.

Tabulka 2. Přechody z rodičovské dovolené do nezaměstnanosti

Věk nejmladšího dítěte	Podíl žen, které přejdou z rodičovské dovolené přímo do nezaměstnanosti		
	celkem	bez maturitního vzdělání	s maturitou nebo vyšší vzdělání
2	29.3 %	48.2 %	23.6 %
3	59.3 %	57.6 %	61.9 %
4	65.5 %	59.3 %	71.2 %
5	49.2 %	49.6 %	48.3 %
6	49.7 %	64.0 %	22.2 %

Poznámka: Tabulka ilustruje podíl žen, které se stanou po návratu na trh práce nezaměstnanými (přejdou z rodičovské či mateřské dovolené přímo do nezaměstnanosti). Tabulka ilustruje průměr za roky 2011-2014. Věk dítěte je uveden v dosažených letech, dítě ve věku 3 je tedy dítě, kterému je více než tři a méně než čtyři roky. Všechny výsledky jsou převáženy populačními váhami, aby odpovídaly celé populaci.

Z žen, které se vrací na trh práce ve dvou letech dítěte, se 30 % vrací jako nezaměstnané (viz tabulka 2). Tyto ženy zřejmě nemají zaměstnání, do kterého by se mohly vrátit. To může být způsobeno například tím, že před porodem nepracovaly nebo pracovaly na smlouvu na dobu určitou, která jim v průběhu rodičovské dovolené skončila. Ale i mezi ženami, které by měly mít nárok na návrat do předchozího zaměstnání, se mohou najít takové, které se po rodičovské dovolené stanou nezaměstnanými. Předchozí literatura ukazuje, že nárok na návrat do předchozího zaměstnání je často nefunkční v obdobích transformace ekonomiky a v době ekonomických krizí, protože pracovní místa žen mohou být během několikaleté rodičovské dovolené zrušena (Fodor, 2005; Kantorová, 2004). Literatura také ukazuje, že zaměstnavatelé se někdy snaží ochrannou dobu obejít tím, že ženě vracějící se do zaměstnání dají najevo, že o ni a o její práci nemají zájem (Kuchařová, 2006). Ženy v takovém případě často raději volí nezaměstnanost, než aby se vracely do zaměstnání, ve kterém nejsou žádané.

Ve třech a čtyřech letech nejmladšího dítěte, kdy návrat ženy do předchozího zaměstnání již není chráněn zákonem, podíl žen, které jsou bezprostředně po ukončení rodičovské dovolené nezaměstnané, stoupá až na 60 a 65 %! Vezmeme-li v úvahu, že ve třech a částečně i čtyřech letech dítěte se na trh práce vrací většina matek, znamená to, že v České republice vede mateřství u velkého množství žen ke ztrátě předchozího zaměstnání.¹⁰ Vzhledem k tomu, že většina matek nakonec zaměstnání najde (podíl nezaměstnaných s věkem dítěte výrazně klesá), znamená mateřství pro mnoho žen přerušování kariérního postupu v podobě dočasné nezaměstnanosti a následné (pravděpodobně nedobrovolné) změny zaměstnání. Žen s pětiletými a šestiletými dětmi se na trh práce vrací jako nezaměstnaných stále ještě kolem 50 %.

Je zarážející, že u žen s tříletými a pětiletými dětmi je procento žen, které se vrací na trh práce jako nezaměstnané, u žen s maturitou podobně vysoké jako u žen bez maturity a v případě čtyřletých dětí, je dokonce o deset procentních bodů vyšší. Je otázka, do jaké míry je rozhodnutí žen s vyšším vzděláním zůstat na rodičovské dovolené přes tříletou hranici a následně ztratit zaměstnání dobrovolné, či důsledkem nedostatečných možností institucionální péče o děti.

Dosud jsme se zaměřovali na ženy, které se stávají nezaměstnanými bezprostředně po rodičovské dovolené. Může se ale stát, že se některé ženy s malými dětmi stávají nezaměstnanými až poté, co se do původního zaměstnání vrátí, ať už kvůli nižší produktivitě, menšímu úsilí, či častějším absencím způsobenými péčí o děti, nebo v důsledku snahy zaměstnavatelů ochránit zaměstnání matek po rodičovské takto obejít. V datech je ovšem matek, které po ukončení rodičovské dovolené nastoupí do zaměstnání, ale v průběhu jednoho roku se stanou nezaměstnanými, velmi málo. Mezi nezaměstnanými matkami s dvouletým dítětem tvoří asi 3.6 % žen, které se v té době vrací na trh práce, u jiných věkových kategorií je jejich podíl zcela zanedbatelný.

Když se však podíváme na možnost vzniku nezaměstnanosti z dlouhodobějšího hlediska než je rok po ukončení rodičovské, je podíl těch, u kterých nezaměstnanost nastává po (krátkém či delším) období zaměstnanosti, mnohem vyšší. Tabulka 3 tedy odpovídá na otázku, co ženy s malými dětmi, které jsou v současné době nezaměstnané, dělaly, než se staly nezaměstnanými. Ilustruje, jak podíl nezaměstnaných žen, které se staly nezaměstnanými bezprostředně po ukončení rodičovské dovolené, klesá s věkem nejmladšího dítěte, od 95 % u dvouletých dětí až po kolem 30 % u žen se sedmiletými dětmi. Zároveň tak stoupá procento nezaměstnaných žen, které byly před obdobím nezaměstnanosti nějaký čas zaměstnané. Nejzajímavější výsledek je, že kolem 15 % žen s tříletými a téměř čtvrtina žen se čtyřletými dětmi, se stalo nezaměstnanými až poté, co nějaký čas pracovaly.

---

¹⁰ V datech bohužel nejsou informace o zaměstnání, které ženy vykonávaly před porodem, nemůžeme tedy s jistotou říct, zda se po období nezaměstnanosti nevrací do své předchozí práce. Vzhledem k velmi nízké podpoře v nezaměstnanosti pro ženy po rodičovské dovolené je ale období nezaměstnanosti velmi pravděpodobně opravdu obdobím hledání nového zaměstnání, a ne způsobem, jak si prodloužit rodičovskou dovolenou.

Tabulka 3. Ekonomický status nezaměstnaných žen před začátkem nezaměstnanosti

Věk nejmladšího dítěte	Podíl nezaměstnaných žen, které byly před nezaměstnaností:	
	na rodičovské či mateřské dovolené	v zaměstnání
2	95.4 %	4.6 %
3	84.4 %	15.6 %
4	75.7 %	24.3 %
5	58.6 %	41.4 %
6	43.7 %	53.4 %
7	33.0 %	61.1 %

Poznámka: Tabulka ilustruje podíl žen, které přešly do nezaměstnanosti přímo z rodičovské/mateřské dovolené a těch, které se staly nezaměstnanými po období stráveném v zaměstnání, na všech nezaměstnaných ženách v dané kategorii (podle věku nejmladšího dítěte). Tabulka ilustruje průměr za roky 2011-2014. Věk dítěte je uveden v dosažených letech, dítě ve věku 3 je tedy dítě, kterému je více než tři a méně než čtyři roky. Všechny výsledky jsou převážené populačními váhami, aby odpovídaly celé populaci.

Zdroj: Data VŠPS 2011-2014, vlastní výpočty.

7. Délka nezaměstnanosti u matek s malými dětmi

Jak dlouho nezaměstnanost žen s malými dětmi trvá? V datech bohužel nejsme schopni pozorovat celkovou délku nezaměstnanosti, pouze jak dlouho trvá nezaměstnanost u právě nezaměstnaných žen. Reportované doby trvání nezaměstnanosti v tabulce 4 jsou tedy pravděpodobně dolní hranicí skutečné délky nezaměstnanosti. Délka nezaměstnanosti každopádně výrazně roste s věkem dítěte, a to jak u žen bez maturitního vzdělání, tak u žen s maturitním nebo vyšším vzděláním. Zatímco u nezaměstnaných žen bez maturity, které mají dvouleté dítě, je 70 % procent žen v nezaměstnanosti méně než 6 měsíců, u těch s čtyřletými dětmi je to již 40 % žen. S pětiletými a staršími dětmi je pak většina nezaměstnaných žen v nezaměstnanosti déle než 12 měsíců (přes 60 % žen bez maturity je nezaměstnaných déle než jeden rok).

U žen s maturitou nebo vyšším vzděláním pozorujeme podobný trend – ženy s dvouletými a tříletými dětmi jsou nezaměstnané většinou méně než 6 měsíců (80 a 70 % nezaměstnaných žen s dvouletým a tříletým dítětem je v nezaměstnanosti méně než půl roku). I u žen s maturitou nebo vysokoškolským vzděláním je ale většina nezaměstnaných žen s pětiletým až sedmiletým dítětem v nezaměstnanosti déle než jeden rok. Nezaměstnanost žen s malými dětmi tedy určitě nemusí být jen krátkodobým obdobím přechodu mezi rodičovskou dovolenou (případně ztrátou předchozího zaměstnání) a zaměstnáním novým.

Tabulka 4. Délka nezaměstnanosti žen s malými dětmi podle vzdělání

Věk nejmladšího dítěte	Podíl žen nezaměstnaných po dobu:					
	0-6 měsíců		6-12 měsíců		více než 12 měsíců	
	bez maturity	s maturitou	bez maturity	s maturitou	bez maturity	s maturitou
2	71.4 %	80.8 %	23.5 %	16.1 %	5.1 %	3.1 %
3	65.4 %	70.9 %	29.8 %	27.4 %	4.8 %	1.7 %
4	40.6 %	41.5 %	31.5 %	30.3 %	27.9 %	28.2 %
5	18.5 %	26.1 %	15.3 %	13.5 %	66.2 %	60.4 %
6	18.1 %	27.5 %	13.5 %	14.5 %	68.3 %	57.9 %
7	24.1 %	34.5 %	14.2 %	19.9 %	61.8 %	45.6 %

Poznámka: Tabulka ilustruje podíl žen, které jsou nezaměstnané po dobu 0-6, 6-12, nebo více než 12 měsíců, na všech nezaměstnaných ženách v dané kategorii podle věku nejmladšího dítěte. Jedná se tedy o délku nezaměstnanosti reportovanou ženami, které jsou stále ještě nezaměstnané, celková délka nezaměstnanosti tedy může být delší. Věk dítěte je uveden v dosažených letech, dítě ve věku 3 je tedy dítě, kterému je více než tři a méně než čtyři roky. Všechny výsledky jsou převáženy populačními váhami, aby odpovídaly celé populaci. Tabulka ilustruje průměr za roky 2011-2014.

Zdroj: Data VŠPS 2014, vlastní výpočty.

8. Diskuse

V této studii jsme ukázali, že pro velkou část žen v České republice představuje mateřství zásadní přerušování profesního vývoje, neboť vede k dočasné nezaměstnanosti a pravděpodobně také ke změně zaměstnání. Míra nezaměstnanosti žen je jedna z nejvyšších ve věku 3 let dítěte, kdy u žen s maturitním a vyšším vzděláním dosahuje 12 % a u žen bez maturity 28 %. V tomto období se vrací na trh práce převážná většina žen, takto vysoká míra nezaměstnanosti se tedy dotýká velkého počtu žen po rodičovské dovolené. To ostatně dokumentujeme i vysokým podílem žen, které přechází z rodičovské dovolené přímo do nezaměstnanosti – ve věku 3 let dítěte je jich téměř 60 % ze všech žen vracejících se na trh práce. Tato nezaměstnanost navíc nemusí být jen krátkodobým obdobím přechodu mezi rodičovskou dovolenou (případně návratem do předchozího zaměstnání) a zaměstnáním novým. Převážná většina nezaměstnaných žen s pěti až sedmiletým dítětem jsou nezaměstnané déle než jeden rok.

Velká část žen vracejících se z rodičovské dovolené na trh práce se tedy pravděpodobně nevrací do svého předchozího zaměstnání. Naše data nám bohužel nedovolují posoudit charakter změny zaměstnání, co se týče výše platu, významu pozice či jiných nemonetárních aspektů. Vzhledem k tomu, že ke změně dochází po několikaletém období mimo pracovní proces, se jen s velmi malou pravděpodobností jedná o kariérní postup.

Do jaké míry je to dáno tendencí a schopností zaměstnavatelů obcházet tříletou ochrannou lhůtu zaměstnání žen na rodičovské dovolené, pro ně vpravdě značně nákladnou? Předchozí studie ukazují, že i ženy, které mají nárok na návrat do předchozího zaměstnání, se často potýkají s neochotou zaměstnavatelů je přijmout zpět (Kuchařová, 2006). Tento fakt dokládáme v naší studii také velmi vysokým podílem žen s dítětem ve věku 2 let, které se stanou nezaměstnanými ihned po návratu z rodičovské dovolené (30 %), ačkoli by převážná většina z nich měla mít nárok na návrat do předchozího zaměstnání.

Bylo by možné zaměstnavatele k najímání žen po rodičovské dovolené motivovat? Na tyto otázky naše studie bohužel odpovědět nemůže. Zároveň však ukazujeme, že ženy často zůstávají s dětmi od narození i déle než tři roky, čímž právo na návrat do předchozího zaměstnání samy ztrácejí. Proč si ženy volbou delší rodičovské dovolené zvyšují riziko následné ztráty zaměstnání a nezaměstnanosti? Proč české ženy volí rodinu před kariérou? V České republice chybějí instituty, které by ženám usnadňovaly sladit práci a rodinu. Konkrétně se jedná o velmi omezené možnosti práce na částečný úvazek, zaměstnání s flexibilní pracovní dobou či možnost práce z domova. K rozhodnutí žen s malými dětmi zůstat doma přispívá také nedostatek finančně dostupných zařízení péče o děti mladší tři let. Dlouhé rodičovské dovolené tak mohou být do jisté míry nedobrovolné a představují velmi významné plýtvání lidskými zdroji. České ženy dosahují dnes vyššího vzdělání než muži a v počátcích své kariéry jsou často stejně úspěšné. Dlouhodobé přerušování kariéry z důvodu péče o děti ale vede ke ztrátě kvalifikace a zastarávání lidského kapitálu žen, což znamená významné ekonomické ztráty ve formě nižších příjmů domácnosti, odvedených daní a pojistného, ale také dlouhodobého snížení produktivity a pravděpodobnosti kariérního postupu žen.

Literatura

Fodor, E. (2005). Women at work: The status of women in the labour markets of the Czech Republic, Hungary and Poland. JUNRISD Occasional paper 3/2005.

Kantorová, V. (2004). Education and entry into motherhood: The Czech Republic during state socialism and the transition period. Demographic Research Special Collections , 3 (10), 245274.

Kuchařová, V. (2006). Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů. Praha: VUPSV v. v. i.

Předchozí publikace

Září 2015: Jiří Šatava. „*Working Beyond Pensionable Age: Institutional Incentives in the Czech Republic*“

Září 2015: Jana Bakalová, Radim Boháček, Daniel Münich. „*Komparativní studie věku odchodu do důchodu v České republice*“ (česká verze studie „*A Comparative Study of Retirement Age in the Czech Republic*“ z června 2015)

Září 2015: Štěpán Jurajda, Daniel Münich. „*Oborová publikační výkonnost výzkumných pracovišť v České republice v letech 2008-2012*“ (studie obsahuje interaktivní internetový nástroj, pomocí kterého je možné zvolit obor či pracoviště a zobrazit řazení pracovišť dle preferovaného ukazatele)

Září 2015: Daniel Münich, Mária Perignáthová, Lucie Zapletalová, Vladimír Smolka. „*Platy učitelů českých základních škol: setrvale nízké a neatraktivní*“

Srpen 2015: Jan Švejnar. „*Miliardáři versus lidé / Billionaires versus People*“

Červen 2015: Jana Bakalová, Radim Boháček, Daniel Münich. „*A Comparative Study of Retirement Age in the Czech Republic*“ (v angl. jazyce, srovnávací studie věku odchodu do důchodu v České republice)

Květen 2015: Josef Montag, Lucie Zapletalová. „*Bodový systém a jeho vliv na počet smrtelných nehod*“

Březen 2015: Vojtěch Bartoš. „*(Ne)diskriminace žen při žádosti o zaměstnání v důsledku mateřství: Experiment*“

Prosinec 2014: Klára Kalíšková, Lucie Zapletalová. „*Společným zdaněním k nižší zaměstnanosti žen*“

Říjen 2014: Ágota Scharle. „*Co s ekonomickou neaktivitou v zemích Visegrádu?*“

Říjen 2014: Štěpán Jurajda, Daniel Münich, Lucie Zapletalová. „*Vliv informací z volebních lístků na výsledky obecních a krajských voleb*“

Srpen 2014: Matěj Bajgar, Petr Janský. „*Regionální rozdíly v kupní síle: Ceny, platy, mzdy a důchody*“

Červenec 2014: Štěpán Jurajda, Jiří Šatava. „*Budete mít nárok na důchod?*“

Červen 2014: Daniel Münich, Miroslava Federičová. „*Učení mučení, nebo škola hrou? Srovnání oblíbenosti školy a matematika pohledem mezinárodního šetření*“

Červen 2014: Petr Bouchal, Petr Janský. „*Státní úředníci: Kolik jich vlastně je, kde a za kolik pracují?*“

Květen 2014: Klára Kalíšková, Daniel Münich. „*Komu pomůže navrhované zvýšení slevy na dani na dítě?*“

Březen 2014: Vilém Semerák. „*Česká ekonomika pokračuje v růstu i v roce 2014*“

Březen 2014: Miroslava Federičová, Daniel Münich. „*Příprava na osmiletá gymnázia: velká žákovská steeplechase*“

Březen 2014: Klára Kalíšková. „*Ženy v českém finančním sektoru 1994-2012: nové pracovní příležitosti pro mladé a vzdělané*“

Prosinec 2013: Daniel Münich, Tomáš Protivínský. „*Dopad vzdělanosti na hospodářský růst: ve světle nových výsledků PISA 2012*“

Prosinec 2013: Libor Dušek, Jiří Šatava. „*Zdanění vysokých příjmů, reforma za reformou...*“

Prosinec 2013: Libor Dušek, Klára Kalíšková, Daniel Münich. „*Kdo a kolik odvádí do společné kasy? Zdanění příjmů ze zaměstnání a podnikání v českém systému*“

Říjen 2013: Libor Dušek, Klára Kalíšková, Daniel Münich. „*Co by od roku 2015 přinesla již schválená reforma přímých daní?*“

Září 2013: Jiří Šatava. „*Dopad rozvodu na příjmy v důchodu*“

Červen 2013: Ondřej Schneider, Jiří Šatava. „*Důchodový systém: scénáře budoucího vývoje*“

Květen 2013: Ondřej Schneider, Jiří Šatava. „Dopady reformy I. důchodového pilíře po roce 1996 na starobní důchody jednotlivců“

Květen 2013: Petr Janský. „Účastníci penzijního připojištění“

Duben 2013: Martin Gregor. „Může záporný hlas ve volebním systému se dvěma mandáty zvýšit kvalitu kandidátů?“

Březen 2013: Pavel Hait, Petr Janský. „Kdo je nejvíce zasažen růstem cen? Rozdíly v inflaci pro různé domácnosti“

Prosinec 2012: Vilém Semerák. „Zachrání Čína české exporty? Studie“

Listopad 2012: Petr Janský. „Odhady dopadů změn DPH na domácnosti: porovnání dvou možných scénářů od roku 2013“

Říjen 2012: Pavla Nikolová, Ján Palguta, Filip Pertold, Mário Vozár. „Veřejné zakázky v ČR: Co říkají data o chování zadavatelů?“

Říjen 2012: Ondřej Schneider. „Jaký důchod nás čeká? Alternativy vývoje státního průběžného důchodového systému“

Říjen 2012: Ondřej Schneider, Jiří Šatava. „Český důchodový systém na rozcestí: Pro koho je výhodný přechod do druhého pilíře?“

Září 2012: Vilém Semerák. „Dopady makroekonomického vývoje ČR na krajské úrovni: možnosti pro aktivní hospodářskou politiku“ (studie pro potřeby Ekonomické rady Asociace krajů ČR)

Září 2012: Vilém Semerák, Jan Švejnar. „Možnosti pro aktivní hospodářskou politiku na krajské úrovni“ (studie pro potřeby Ekonomické rady Asociace krajů ČR)

Září 2012: Petr Janský, Zuzana Řehořová. „Česká pomoc rozvojovým zemím: nejen finanční rozvojová spolupráce“

Září 2012: Petr Janský, Zuzana Řehořová. „The Commitment to Development Index for the Czech Republic“ (výzkumný článek)

Září 2012: Daniel Münich, Jan Straka. „Být či nebýt učitelem: platy českých učitelů pohledem nákladů ušlých příležitostí a širší souvislosti“

Srpen 2012: Štěpán Jurajda, Daniel Münich. „Kde se v ČR dělá nejlepší výzkum“

Srpen 2012: Libor Dušek. „Kde hledat příčiny přeplněných věznic“

Červen 2012: Daniel Münich, Petr Ondko, Jan Straka. „Dopad vzdělanosti na dlouhodobý hospodářský růst a deficit důchodového systému“

Květen 2012: Klára Kalíšková, Daniel Münich. „Česky: Nevyužitý potenciál země“

Duben 2012: Libor Dušek, Petr Janský. „Očekávané dopady změn sazeb DPH na rozpočty krajů“

Březen 2012: Petr Janský, Daniel Münich. „Co když vláda nebude valorizovat starobní důchody? První odhady dopadů na relativní chudobu důchodců v ČR“

Únor 2012: Ondřej Schneider. „Rozpočtové instituce—evropské zkušenosti a aplikace na Českou republiku“

Únor 2012: Petr Janský, Ondřej Schneider. „(Ne)udržitelnost (dluhu) veřejných financí“

Prosinec 2011: Vilém Semerák, Jan Švejnar. „Evropská krize—Dopady měnové (dez)integrace na ČR“

Prosinec 2011: Vilém Semerák, Jan Švejnar. „Evropská krize—Špatná a ještě horší řešení“

Prosinec 2011: Vilém Semerák. „Evropská krize—Limity čínské podpory“

Srpen 2011: Ondřej Schneider. „Důchodové systémy v Evropě: Reformují všichni“

Červenec 2011: Petr Janský, Klára Kalíšková. „Jak sjednocení DPH kompenzovat rodinám s dětmi“

Květen 2011: Ondřej Schneider. „Penzijní dluh: Břímě mladých“

Květen 2011: Libor Dušek, Ondřej Schneider. „*Poplatky penzijních fondů: Komentář*“

Duben 2011: Jan Hlaváč, Ondřej Schneider. „*Finanční výkonnost penzijních fondů ve střední Evropě: Proč jsou české fondy nejhorší?*“

Březen 2011: Libor Dušek, Petr Janský. „*Jak by sjednocení DPH na 17,5 % dopadlo na domácnosti a veřejné rozpočty*“

Březen 2011: Libor Dušek, Petr Janský. „*Přehled hlavních dopadů daňových změn na domácnosti a veřejné rozpočty*“

Únor 2011: Libor Dušek, Petr Janský. „*Jak by daňové změny dopadly na domácnosti a veřejné rozpočty*“

Únor 2011: Libor Dušek, Petr Janský. „*Dopady sjednocení sazeb DPH na 20 % na životní úroveň domácnosti*“

Prosinec 2010: Libor Dušek, Petr Janský. „*Odhad dopadů navrhovaných změn DPH na životní náklady domácností*“

Září 2010: Libor Dušek, Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*Jak na státní rozpočet: Ekonomický přístup*“

Květen 2010: Libor Dušek, Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*Jak inteligentně reformovat veřejné finance*“

Září 2009: Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*New member countries' labour markets during the crisis. EU BEPA Policy Brief*“

<http://idea.cerge-ei.cz/publikace>

Projekt podpořila Nadace Open Society Fund Praha z programu Dejme (že)nám šanci, který je financován z Norských fondů. Prostřednictvím Norských fondů přispívá Norsko ke snižování sociálních a ekonomických rozdílů a posílení vzájemné spolupráce v Evropě. Podporuje především ochranu životního prostředí, výzkum a stipendia, rozvoj občanské společnosti, péči o zdraví, děti, rovnost žen a mužů či zkvalitnění justice. Program Dejme (že)nám šanci podporuje rovné příležitosti žen a mužů v pracovním i osobním životě a prevenci a pomoc obětem domácího násilí v České republice. Spravuje ho Nadace Open Society Fund Praha, která od roku 1992 rozvíjí hodnoty otevřené společnosti a demokracie v České republice.

<http://www.osf.cz/>

<http://eeagrants.org/>

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autorů, a nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK v Praze (CERGE).

Warning: This study represents only the views of the authors and not the official position of the Charles University in Prague, Center for Economic Research and Graduate Education as well as the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences, v. v. i.

Od mateřství k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce

Studie 8 / 2015

© Alena Bičáková, Klára Kalíšková

Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2015

ISBN 978-80-7344-354-2 (Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i.)

DĚKUJEME VŠEM SPONZORŮM / WE THANK ALL OUR SPONSORS

Deloitte.

KPMG

CYRRUS

PRICEWATERHOUSECOOPERS

oskarplast

Antonín Fryč
generální ředitel

Petr Šrámek
advokát

IDEA se v rámci NHÚ podílí na aktivitách Strategie AV21
IDEA by CERGE-EI participates in the Strategy AV21 activities

---

Od mateřství k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce

Studie Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA)

Vydavatel/Publisher: Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., Politických vězňů 7, 111 21 Praha 1, Česká republika

O IDEA

Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA) je nezávislý think-tank zaměřující se na analýzu, vyhodnocování a vlastní návrhy veřejných politik. Doporučení IDEA vychází z analýz založených na faktech, datech, jejich nestranné interpretaci a moderní ekonomické teorii.

IDEA je součástí akademického pracoviště CERGE-EI a vznikla z iniciativy a pod vedením prof. Jana Švejnara.

Principy fungování IDEA

1. Vytváření shody na základě intelektuální otevřenosti – přijímání volné soutěže myšlenek, otevřenost podnětům z různých částí světa, přehodnocování existujících stanovisek vzhledem k novým výzvám.
2. Využívání nejvhodnějších teoretických a praktických poznatků – snaha o rozvinutí postupů na základě nejlepších teoretických i praktických poznatků (z České republiky i ze zahraničí).
3. Zaměření aktivit na vytvoření efektivní politiky a strategie České republiky – doplňovat akademické instituce vytvářením podkladů efektivním a operativním způsobem.

Pokud chcete dostávat do své emailové schránky informace o připravovaných studiích a akcích IDEA, napište nám na idea@cerge-ei.cz

About IDEA

The Institute for Democracy and Economic Analysis (IDEA) is an independent think-tank focusing on policy-relevant research and recommendations. IDEA recommendations are based on high quality data, objective evidence-based analysis, and the latest economic theories.

IDEA is led by its founder, Prof. Jan Švejnar, and forms part of the CERGE-EI research centre.

IDEA's Working Principles

1. We build consensus on the basis of intellectual openness – we believe in a free competition of ideas, are open to initiatives from various parts of the world, and constantly review existing opinions in the light of new challenges.
2. We make use of the most appropriate theoretical and empirical findings, and strive to develop methods based on the best theoretical and practical knowledge (both from the Czech Republic and from abroad).
3. We focus on creating effective policy and strategy for the Czech Republic, complementing academic institutions by producing materials in a constructive, practical format.

If you would like to receive regular information about the latest IDEA studies and events please subscribe to our mailing list by contacting idea@cerge-ei.cz

<http://idea.cerge-ei.cz>